

Таран Олена Вікторівна –
кандидат юридичних наук, докторант
кафедри криміналістики Національної
академії внутрішніх справ

Інформаційне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці

Стаття присвячена огляду сучасного стану інформаційного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці, та шляхам вдосконалення цієї діяльності з метою підвищення ефективності розслідування.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, порушення вимог законодавства про охорону праці, розслідування злочинів.

Сьогодні очевидним фактом є те, що інформатизація суспільства торкнулась усіх без виключення сфер людської діяльності, у тому числі й діяльності правоохоронних органів з розкриття і розслідування злочинів.

Розслідування порушень вимог законодавства про охорону праці, з'ясування обставин і механізму яких неможливе без ознайомлення з інформацією про стан і функціонування системи охорони праці, правилами охорони праці, діючими законодавчими та іншими нормативно-правовими актами у галузі охорони праці, особливо потребує належного рівня інформаційного забезпечення.

Тому, кількість і якість інформаційних ресурсів, їх доступність, ступінь їх використання є визначальними чинниками ефективності розслідування згаданої категорії злочинів.

У процесі підготовки даної статті з пізнавальною метою автором було здійснено огляд публікацій з питань охорони праці, результати якого свідчать про те, що за даною тематикою у різні часи проводились численні дослідження в галузі трудового та цивільного права, соціології, психології, кримінального права, криміналістики, кримінології та ін. Наразі можна констатувати, що розглянуто широке коло питань, обумовлених предметом і завданнями різних галузей науки, що було взято до уваги автором та використувалось при підготовці даної статті.

Особливий же інтерес являють собою дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, що присвячені питанням інформаційного забезпечення розслідування злочинів.

Так, згадані проблеми тривалий час не втрачають своєї актуальності та є постійним предметом досліджень і дискусій науковців. Значний внесок у розвиток науки з питань інформаційного забезпечення розслідування злочинів належить В. П. Бахіну, В. В. Бірюкову, Т. В. Варфоломєєвій, В. І. Галагану, В. Г. Гончаренку, В. А. Журавлю, І. О. Ієрусалімову, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, В. С. Кузьмічову, В. К. Лисиченку, Є. Д. Лук'янчикову, В. Т. Нору, М. В. Салтєвському, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітьку та ін.

На нашу думку, запропоновані у роботах згаданих авторів поняття та завдання інформаційного забезпечення у достатній мірі висвітлюють загальне, притаманне для розслідування всіх видів злочинів, визначення інформаційного забезпечення розслідування.

Разом із тим, не можна не зауважити, що інформаційне забезпечення розслідування порушень вимог законодавства про охорону праці має певні особливості, що обумовлено специфікою їх вчинення, а, отже, й розслідування.

Автор статті вважає основним завданням інформаційного забезпечення розслідування порушень вимог законодавства про охорону праці забезпечення органів розслідування оперативною, повною та достовірною інформацією, яка має значення для виконання завдань розслідування. Як свідчать результати аналізу слідчої практики та опитування практичних працівників, така інформація у переважній більшості стосується стану та функціонування системи охорони праці, безпеки виробництва, змісту організаційних, управлінських та інженерних рішень, профілактичних заходів тощо.

Результати аналізу практики розслідування порушень вимог законодавства про охорону праці, опитування слідчих працівників засвідчили, що в процесі розслідування даної категорії злочинів частіше виникає необхідність у зверненні до широкого кола інформаційних ресурсів іншої, не правоохоронної, спрямованості, ніж до спеціалізованих, зокрема криміналістичних інформаційних систем, якими є картотеки, журнали, колекції, АБД тощо. Не применшуючи значення останніх, адже одним із важливих напрямів інформаційного забезпечення розслідування злочинів, у тому числі й пов'язаних із порушенням вимог законодавства про охорону праці, є проведення аналітичної роботи, яка має базуватися на попередньому досвіді розслідування злочинів. У межах даної статті ми приділили основну увагу огляду саме тих інформаційних ресурсів, звернення до яких є найбільш розповсюдженим у практичній діяльності з розслідування порушень вимог законодавства про охорону праці.

За оцінками слідчих, які мають досвід розслідування даної категорії злочинів, вони витрачають від 70 % до 90 % робочого часу на пошук та опрацювання потрібної інформації, адже вона містить значну кількість законодавчих і нормативних актів з охорони праці, які часто є складними для розуміння, а також великий масив іншої технічної інформації, яка не притаманна слідчій роботі. Очевидно, що за таких умов мало часу залишається на інші завдання розслідування, а, отже, якість розслідування може погіршуватися.

Статтю 271 КК України охоплюються порушення загальних правил охорони праці, тобто тих, які поширюються на всі галузі та види виробництва, стосуються всіх працівників і забезпечують безпеку осіб, пов'язаних із виробництвом. Такі правила передбачені законами України "Про охорону праці" від 24 лютого 1994 р., "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення" від 17 грудня 1993 р., "Про пожежну безпеку" від 2 березня 1995 р., "Про пестициди та агрохімікати" від 12 грудня 1991 р., "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення (в редакції Закону України від 3 березня 1998 р.), Кодексом законів про працю України, постановами Кабінету Міністрів України, відомчими нормативно-правовими актами [1].

Законодавчими актами, що визначають основні правовідносини у виробничій діяльності, є державні нормативні акти про охорону праці (ДНАОП). Державні нормативні акти про охорону праці – це правила, стандарти, норми, положення, інструкції та інші документи, яким надано силу закону і які є обов'язковими для виконання. Залежно від сфери впливу ДНАОП можуть мати міжгалузеву і галузеву дію. Міжгалузеві державні нормативні акти про охорону праці мають загальнодержавне значення, їх дія поширюється на всі підприємства незалежно від їх відомчої належності, форми власності та виду господарської діяльності. Галузеві державні нормативні акти про охорону праці поширюються лише на підприємства, що належать до певної галузі. ДНАОП затверджують Кабінет Міністрів України, Держгірпромнагляд, органи санітарно-епідеміологічної служби МОЗ України, органи державного пожежного нагляду МНС України, органи нагляду за ядерною безпекою та ін. Крім вказаних законодавчих актів, правові відносини у сфері охорони праці регулюють підзаконні нормативні акти міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади. На підставі ДНАОП розробляються відомчі документи про охорону праці (ВДОП). Вони затверджуються міністерствами або іншими об'єднаннями з метою конкретизації вимог охорони праці залежно від специфіки галузевих об'єктів. Крім того, дотепер залишаються чинними правила, стандарти, норми, положення та інші нормативні акти, які діяли ще за

радянських часів. Підставою є Постанова Верховної Ради України № 1545-ХІІІ від 12 вересня 1991 р. “Про порядок тимчасової дії на території України окремих законодавчих актів Союзу РСР” [2].

Станом на 10 лютого 2010 року, згідно з даними Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки, в Україні діє 830 нормативно-правових актів з питань охорони праці, які зареєстровані у Державному реєстрі нормативно-правових актів з питань охорони праці [3]. Крім того, положення, інструкції, переліки, накази і т. ін. розробляються й на самих підприємствах відповідно до вимог державних міжгалузевих і галузевих нормативно-правових актів з охорони праці.

Залежно від обставин справи, слідчий визначає, які саме нормативно-правові акти та інша інформація йому потрібні, де їх можна отримати, та як їх опрацювати, яка роль конкретних органів і служб, що здійснюють нагляд за охороною праці. Мета цієї роботи в тому, щоб із усієї сукупності інформації виділити лише ту, яка необхідна і є достатньою для виконання завдань розслідування. Таким чином, слідчому доводиться мати справу з великим масивом інформації, пошук якої, по-перше, є складним часто через обмеженість можливості вільного доступу до необхідних документів, а, по-друге, забирає багато часу, оскільки така інформація є розрізною, не завжди систематизованою, а, отже, складною для пошуку та аналізу, а це призводить до тяганини й зниження ефективності розслідування, що суперечить інтересам встановлення істини, дотримання прав осіб, які беруть участь у справі, мінімізації негативних наслідків тривалого провадження у кримінальній справі, адже інтереси потерпілого потребують як найшвидшого і реального відшкодування заподіяного йому збитку та притягнення до відповідальності винної особи, крім того, невинувачено тривале розслідування кримінальної справи суперечить праву обвинуваченого на швидкий розгляд справи судом.

Отже, очевидним є зв'язок між належним рівнем інформаційного забезпечення та якістю розслідування досліджуваної категорії злочинів.

Вивчення та аналіз нормативно-правової бази у галузі охорони праці стали підставою для висновку про те, що трудова діяльність та діяльність з охорони праці відбувається в об'єктивно існуючому правовому полі, яке являє собою динамічну систему, адже його розвиток і вдосконалення тривають постійно. Так, крім, власне вдосконалення нормативно-правової бази у галузі охорони праці, сьогодні на державному рівні відбувається вдосконалення побудови інформаційно-технологічної інфраструктури системи охорони праці та безпеки виробництва у напрямку створення єдиного інформаційного простору для збирання та опрацювання інформації про стан охорони праці на території всієї держави, підвищення доступності інформації для зацікавлен-

них суб'єктів; створення, впровадження та широкого використання державних реєстрів, банків даних, нормативної, правової, технічної інформації, банків даних експертних і страхових організацій, декларацій промислової безпеки, ліцензій і дозволів, інформаційних матеріалів щодо аварійності та виробничого травматизму, строків підготовки й проходження документів, підвищення оперативності та достовірності інформації, що надходить.

Від успішності та результативності цієї діяльності безпосередньо залежить й ефективність інформаційного забезпечення розслідування порушення вимог законодавства про охорону праці, адже у кожному випадку згадані дані підлягають ретельному дослідженню з метою отримання криміналістично значимої інформації.

Аналіз існуючого стану інформаційного забезпечення розслідування порушень вимог законодавства про охорону праці, який крім вивчення та аналізу законодавчої, нормативно-правової бази, криміналістичних та інших інформаційних ресурсів, здійснювався нами із урахуванням думки практичних працівників, котрі мають досвід розслідування даної категорії злочинів, дозволив виділити основні проблеми, які вбачаються найбільш актуальними для практики розслідування даної категорії злочинів. Ними є:

1. Велика кількість нормативно-правових актів, з якими доводиться працювати слідчому.
2. Обмеженість або відсутність вільного доступу до необхідної інформації.
3. Необізнаність слідчих щодо джерел необхідної інформації.
4. Наявність значної кількості чинників (критеріїв), обумовлених специфікою даного виду злочинів, які необхідно враховувати.
5. Більш складний, у порівнянні з іншими категоріями справ, зміст нормативно-правових актів і технічної документації.

До найбільш часто використовуваних інформаційних ресурсів, за оцінками слідчих, належать:

– правові інформаційно-пошукові системи: “ЛІГА-ЗАКОН”; інформаційні системи законодавчих органів: інформаційно-технічний комплекс “РАДА”, ІС “Законопроект”, бази даних правової інформації Верховної Ради України. Інформаційні системи органів судової влади, прокуратури, судової експертизи, інформаційні системи органів внутрішніх справ;

– науково-практичні посібники, присвячені проблемам розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці;

– інформаційні листи та інші інформаційно-методичні матеріали про позитивний досвід розслідування даної категорії злочинів;

Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)

- повідомлення про нові види експертних досліджень, прийоми з виявлення та зберігання матеріалів для цих досліджень;
- загальнодержавні та регіональні довідники;
- відомчі інструкції та положення, різноманітна технічна документація (які, як правило, відсутні у вільному доступі);
- інформаційні ресурси державних органів виконавчої влади, які здійснюють комплекс розпорядчих, контролюючих (наглядових) та організаційних заходів, інформація про результати яких має значення для виконання завдань розслідування.

Як видно з наведених даних, проблеми в інформаційному забезпеченні існують, а, отже, й потребують вирішення, і якщо частина з них пов'язана зі складностями переважно інформаційно-аналітичної роботи у справі, то обмеженість або відсутність вільного доступу до необхідної інформації – найбільша перешкода для успішного розслідування кримінальної справи.

У контексті вирішення завдань щодо вдосконалення інформаційного забезпечення розслідування злочинів, беручи до уваги специфіку цієї діяльності по відношенню до досліджуваної категорії злочинів із урахуванням виявлених потреб практичної діяльності, ми вважаємо, що подальше вдосконалення інформаційного забезпечення є можливим і має відбуватись за наступними пріоритетними напрямками:

- 1) розробка і впровадження спільних концептуальних підходів до створення інформаційних систем, де поєднані відомчі та міжвідомчі інформаційні ресурси у межах спільних міжвідомчих програм;
- 2) координація і взаємодія правоохоронних органів та органів державної виконавчої влади, які здійснюють нагляд і контроль за додержанням вимог законодавства про охорону праці, іншими органами;
- 3) вжиття заходів для поліпшення матеріально-технічного забезпечення даної діяльності;
- 4) вдосконалення системи підготовки працівників правоохоронних органів, починаючи з рівня отримання освіти в частині навчання роботі з інформаційними системами.

При цьому використання сучасних інформаційних технологій і застосування систем автоматизованого зберігання, обробки та передавання інформації є запорукою відкриття нових перспектив для підвищення якості розслідування.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [за ред. М. І. Мельника, М. І. Харвонюка]. – [3-тє вид., пеперобл. та доповн.]. – К. : Атіка, 2005. – 1064 с.

2. Керб Л. П. Основи охорони праці : навч. посіб. / Л. П. Керб. — К. : КНЕУ, 2003. — 215 с.

3. Реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dnopr.kiev.ua/index.content&task=view&id=1218&Itemid=82>.

Статья посвящена обзору современного состояния информационного обеспечения расследования преступлений, связанных с нарушением требований законодательства об охране труда и направлениям совершенствования этой деятельности с целью повышения эффективности расследования.

The article is dedicated to the examination of the modern state of the informative providing of the crimes investigation related to the violation of the requirements of legislation about a labour protection and to the directions of the perfection of this activity with the purpose of the increase of the efficiency of investigation.

Стаття надійшла до редакції журналу 2 листопада 2011 року.